

TEMA BROJA

Regionalni razvoj kao preduslov za izlazak iz krize

Jovanka Vukmirović

– Neke konkretne mogućnosti i ograničenja, izazovi i rizici –

Mada ne postoji univerzalni sintetički indikator za merenje regionalnih dispariteta unutar zemalja članica Evropske unije i država kandidata, na osnovu uporedne analize pojedinačnih društveno-ekonomskih pokazatelja može se smatrati da Srbija u ovom trenutku beleži možda najveće regionalne disparitete, kako među balkanskim susedima tako i u čitavoj Evropi.

Prema preliminarnim rezultatima obračuna regionalnog bruto domaćeg proizvoda (BDP), vrednost regionalnog BDP-a i učešća regiona u vrednosti nacionalnog BDP-a iznose: Beogradski region – 1.270.003 miliona dinara (39,6%), Region Vojvodine – 858.667 miliona dinara (26,8%), Region Šumadije i Zapadne Srbije 609.333 miliona dinara (19,0%) i Region Južne i Istočne Srbije 466.359 miliona dinara (14,6%).

Regionalni BDP po stanovniku i indeksi nivoa (RS = 100) iznose: Beogradski region – 771 hiljada dinara (174,6), Region Vojvodine – 441 hiljada dinara (100,0), Region Šumadije i Zapadne Srbije – 301 hiljada dinara (68,2), i Region Južne i Istočne Srbije – 284 hiljade dinara (64,4).

Još je veća razlika u razvijenosti između okruga i opština u Republici Srbiji, što je svakako deo neslavnog nasleđa iz druge polovine prošlog veka, koje je dodatno zakomplikovano u periodu tranzicije početkom ovog veka. Prema raspoloživim podacima Republičkog zavoda za statistiku, razlike u razvijenosti opština izmerene u prethodnoj godini iznose približno 1:10, s trendom da

se bogatiji, uslovno rečeno, i dalje bogate, dok siromašniji sve više zaostaju.

Neto zarade, demografska kretanja i stopa nezaposlenosti, 2010–2012.

	Neto zarade, februar 2012 (RSD)	Demografska kretanja, 2011/1971 (%)	Nezaposlenost, 2010 (%)
Beograd	50.683	35,5	8,2
Novi Sad	44.070	62,3	12,5
Pančevo	44.658	10,4	13,2
Požarevac	47.265	0,4	9,4
...
Medveđa	33.315	-64,9	21,8
Trbovište	22.117	-59,0	31,3
Bosilegrad	27.217	-53,9	26,7

Izvor: Republički zavod za statistiku

Ako je regionalni razvoj potvrđeni univerzalni princip i pretpostavka ukupne ekonomije EU, onda sa sigurnošću možemo smatrati da Srbija može prevazići duboku i oštru krizu samo ako postigne pozitivne efekte razvoja na celoj svojoj teritoriji.

Politika regionalnog razvoja. Ustav Republike Srbije iz 2006. godine, u članu 94, navodi: „Republika Srbija stara se o ravnomernom i održivom regionalnom razvoju, u skladu sa zakonom“. Dakle, najvišim pravnim aktom društvo prepoznaje regionalni razvoj kao potrebu i prioritet. Vlada usvaja 2007. godine dokument „Strategija Regionalnog razvoja za period 2007–2012“. Iste go-

Regionalni BDP, 2010–2011. (preliminarni rezultati)

Teritorija	Bruto domaći proizvod u mil. RSD		Indeks 2011/2010	Učešće (%)		BDP po stanovniku u hilj. RSD		Indeks nivoa RS = 100	
	2011	2010		2011	2010	2011	2010	2011	2010
REPUBLIKA SRBIJA	3.204.363	2.881.891	111,2	100,0	100,0	441	395,2	100,0	100,0
Beogradski region	1.270.003	1.152.005	110,2	39,6	40,0	771	703	174,6	177,8
Region Vojvodine	858.667	748.673	114,7	26,8	26,0	441	382	100,0	96,8
Šumadija i Zapadna Srbija	609.333	562.911	108,2	19,0	19,5	301	276	68,2	69,9
Južna i Istočna Srbija	466.359	418.302	111,5	14,6	14,5	284	253	64,4	63,9

Izvor: Republički zavod za statistiku

dine formirana je institucija na centralnom nivou vlasti (Sektor za regionalni razvoj pri Ministarstvu ekonomije), zadužena za sprovođenje politike regionalnog razvoja u skladu sa usvojenom Strategijom. Zakon o regionalnom razvoju donet je 2010. a Skupština Srbije usvojila je izmenjeni Zakon o regionalnom razvoju 2011. godine.

Na ovaj način stvoren je pravno-institucionalni okvir, kao preduslov za sprovođenje aktivne politike ravnomernijeg regionalnog razvoja. U prethodnih pet godina planove i račune u velikoj meri pokvarila je globalna ekonomska kriza i sveopšta recesija, ali ispostavilo se da ima dosta prostora za poboljšanje i u samom Zakonu o regionalnom razvoju i proklamovanim politikama.

Institucionalni okvir za regionalni razvoj

Nesporno je i da u posmatranom periodu od 2007. do 2012. nije došlo do ublažavanja regionalnih dispariteta u Srbiji. Naprotiv, razlike se sve više zaoštavaju a depopulacija i siromaštvo bukvalno ostavljaju puste i prazne čitave teritorije. Do skoro je pražnjenje teritorija bilo karakteristično za udaljena, planinska područja, uglavnom u Istočnoj Srbiji. Podaci kojima raspolazemo iz poslednjeg popisa stanovništva ukazuju da takvih teritorija ima sve više, i to širom Srbije.

Izmenе Zakona o regionalnom razvoju. Zakon o regionalnom razvoju je prvi put usvojen 2010. a već 2011. Skupština Srbije usvaja izmenjenu verziju ovog zakona, kojom su redefinisani institucionalni okvir, subjekti regionalnog razvoja, način i procedura za ocenu razvijenosti regiona i lokalnih samouprava. Zakonom su uvedeni i „statistički regionii“, kao pandan NUTS (*Nomenclature of territorial units for statistics*) regionima koje usvaja Evropska komisija, na predlog Evrostata. Ovim zakonom je omogućeno usvajanje Uredbe o nomenklaturi statističkih teritorijalnih jedinica (NSTJ, „Službeni glasnik RS“, br. 109/9 i 46/10), kojom je izvršena klasifikacija teritorije na tri nivoa NSTJ.

S obzirom na to da je regionalni razvoj relativno nova društveno-ekonomska oblast, sasvim je oprav-

dano kritički se odnositi prema usvojenim rešenjima i, sa pozicije prednosti i nedostataka u primeni Zakona, menjati i prilagođavati njegove odredbe onako kako to praksa nalaže.

Vertikalna (ne)koordinacija. Institucionalni okvir za sprovođenje politike regionalnog razvoja u Srbiji na centralnom nivou prepoznaje resorno ministarstvo, Nacionalnu agenciju za regionalni razvoj i Nacionalni savet za regionalni razvoj. Na nivou regiona, Zakon predviđa postojanje regionalnih razvojnih saveta, a na nivou oblasti egzistiraju regionalne razvojne agencije.

Članovi Nacionalnog saveta, kao i regionalnih razvojnih saveta, jesu ministri, državni sekretari, predsednici opština, odnosno najviši predstavnici institucija – subjekata regionalnog razvoja, onako kako to Zakon predviđa. I pored političkog značaja, nacionalni i regionalni razvojni saveti nemaju realnu moć.

Zakon ne predviđa formiranje regionalnih razvojnih agencija na nivou NSTJ2 kao operativnih tela koja bi koordinirala rad subjekata regionalnog razvoja unutar regiona. S obzirom na to da je u Vojvodini osnovana Agencija za ravnomerni regionalni razvoj na nivou 2 (NSTJ2), koju Zakon ne prepoznaje, a izvesno je da će i Beograd (NSTJ2 i NSTJ3) osnažiti i/ili reformisati svoju razvojnu agenciju – bilo bi racionalno uravnotežiti institucionalni okvir u vidu regionalnih razvojnih agencija za preostala dva neadministrativna NSTJ2 regiona (Šumadija i Zapadna Srbija i Region Južne i Istočne Srbije).

Nacionalni plan regionalnog razvoja. Zakonom iz 2011. predviđeno je da na bazi smernica iz regionalnih razvojnih strategija Skupština usvoji Nacionalni plan regionalnog razvoja na predlog resornog ministarstva za period od deset godina, da Vlada usvoji Strategiju regionalnog razvoja za svaki region, i to za period od pet godina, da za svaku budžetsku godinu Vlada usvaja godišnje planove za finansiranje regiona sa listom projekata i raspodelom sredstava. Još nije napisan/usvojen nijedan od ovih dokumenata.

Skupština Srbije je 23. novembra 2010. usvojila Zakon o prostornom planu Republike Srbije za period 2010–2020. kao osnovu ekonomskog razvoja zemlje. Program implementacije koji je usvojila Vlada važi za period 2011–2015. i definiše: prioritete projekte, dinamiku sprovođenja, obim i izvore sredstava, rokove i kriterijume za evaluaciju. Takođe, prostorni plan prepoznaje i turistička područja, koridore, akumulacije, industrijske zone, rudarske basene, područja posebne namene i sl. Indikativno je da bi se Nacionalni plan regionalnog razvoja strukturno i tematski izraženo preklapao sa prostornim planom, koji kao dokument ima snagu zakona.

Preklapanje nadležnosti u sistemu. Na centralnom nivou vlasti osnovane su brojne republičke institucije direktno ili indirektno nadležne za pitanja regionalnog razvoja. To su: Ministarstvo za lokalnu samoupravu i regionalni razvoj, Nacionalna agencija za regionalni razvoj, Nacionalni savet za regionalni razvoj, Kancelarija

za održivi razvoj nedovoljno razvijenih područja, Fond za razvoj, Ruralni razvoj pri Ministarstvu poljoprivrede, Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine, Ministarstvo prirodnih resursa, rudarstva i prostornog planiranja, Republička agencija za prostorno planiranje.

Analiza nabrojanih institucija ukazuje na to da se njihove nadležnosti i aktivnosti preklapaju, što nedvosmisleno upućuje na neopravdano trošenje budžetskih sredstava. Takođe, konfuzija i preklapanje nadležnosti čine ovaj sistem neefikasnim. Dodatni problem je nedostatak koordinacije, pošto u većini slučajeva navedene institucije nedovoljno sarađuju i slabo komuniciraju. Posledice su odsustvo sistemskog i celovitog pristupa u procesu planiranja i implementacije razvojnih aktivnosti.

Zbog ukupne (ne)efikasnosti sistema neophodno je pojednostaviti razvojni aparat, a regionalni razvoj kao princip mora da bude obavezna komponenta svake sektorske politike.

Decentralizacija i regionalni razvoj. Neophodno je razdvojiti dva fenomena: decentralizacija i dekoncentracija. Decentralizacija je kao organizacioni princip široko i duboko obuhvatila praktično sve sisteme i institucije u zemlji. Teritorijalna organizacija prepoznaje pokrajine, upravne okruge, opštine, pa i mesne zajednice. Svoje opštinske uprave ili regionalne centre imaju: zdravstvo, školstvo, policija, šume, vode, elektrodistribucija, sudovi, statistika, prostorni plan, geodete, poreska uprava, služba za zapošljavanje, razvojne agencije, medijski javni servis, crkva. U tom smislu, nedovoljna decentralizacija kao političko pitanje ne predstavlja razvojni problem u Srbiji.

Nedovoljna dekoncentracija kao ekonomsko pitanje (spuštanje procesa odlučivanja o sredstvima na nivo gde se ta sredstva troše) predstavlja veliki problem i veliki izazov društveno-ekonomskih reformi. Dalja decentralizacija bez dekoncentracije samo bi uvećavala i poskupljivala administraciju bez pozitivnih efekata na rešavanje suštinskih razvojnih problema. Jedinice lokalnih samouprava praktično ne raspolažu imovinom, što predstavlja veliki problem za regionalni razvoj generalno. Njima je kao pravnim subjektima veoma otežano upravljanje sredstvima i kreditno zaduživanje, obezbeđivanje garancija i sl. Rezultat je gotovo zavisnost od institucija na republičkom nivou s efektima usporenog razvoja, čak i kada je rešenje izvesno i nadohvat ruke. Upravo na tom principu – da se o raspodeli sredstava za regione i opštine odlučuje na centralnom nivou, ministarstva i Vladine kancelarije pretvorile su se u partijske feude, odakle se, sa stanovišta regionalnog razvoja, generišu ozbiljni poremećaji.

Fondovi. Sledeća faza evrointegracija podrazumeva i otvaranje III komponente IPA fondova, namenjene upravo regionalnom razvoju, i to putem finansiranja konkretnih razvojnih projekata u oblasti saobraćaja, životne sredine i konkurentnosti. Očekivana sredstva iz IPA za Srbiju iznose oko 200.000.000 evra godišnje

(za svih pet komponenti), a postoji mogućnost da se u narednom budžetskom periodu (2014–2020) ovaj iznos uveća za oko milijardu evra. Raspored tih sredstava zavisiće od nas kao korisnika tih sredstava.

Programiranje operativnog programa za trošenje tih sredstava (za period 2014–2020) bilo je planirano za drugu polovinu 2012. Razvojni prioriteta bi trebalo da budu usklađeni sa novom IPA2 regulativom i sa nacionalnim prioritetima. Poznato je da su evropske procedure za povlačenje opredeljenih sredstava veoma zahtevne i skupe (izrada projektno-tehničke dokumentacije, studija izvodljivosti i sl.). Srbija je na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou pripremila znatan broj projekata koji imaju velike šanse da budu finansirani iz pretpristupnih fondova EU, što ukazuje na to da kao zemlja kandidat imamo kapacitete za povlačenje sredstva iz IPA fondova u ovoj fazi evrointegracija.

Međutim, treba imati u vidu da ova sredstva (bez obzira na to da li će biti uvećana) neće pokriti veliki deo razvojnih potreba Srbije, što je jasan signal državi da posveti više pažnje ostalim izvorima finansiranja regionalnog razvoja, u prvom redu direktnim investicijama. Ujedno, treba ohrabriti lokalne samouprave da sopstvenim merama i mehanizmima podstiču manje investitore (bez obzira na to odakle dolaze) po principu „preduzeće po preduzeće, imanje po imanje“.

Kofinansiranje. Povlačenje sredstava iz IPA podrazumeva kofinansiranje (ili predfinansiranje) od strane opštine kao krajnjeg korisnika, u iznosu od 15% do 25%. Praksa pokazuje da naše male i siromašne opštine praktično ne mogu da učestvuju u povlačenju sredstava EU zato što u svojim budžetima ne raspolažu sredstvima za kofinansiranje.

Ovaj problem je posebno izražen kada su posredi konkretni infrastrukturni projekti. Na primer, projekat vredan milion evra (iznos koji pokriva troškove manjih projekata izgradnje i rekonstrukcije vodovoda, kanalizacije, putne mreže i sl.) opština mora da kofinansira sa 150.000–250.000 evra. Male, nerazvijene opštine uglavnom ne raspolažu tim sredstvima, što samo potvrđuje dobro poznato pravilo – bez saobraćajne i komunalne infrastrukture nema ekonomskog razvoja.

Uz konstantno podizanje administrativnih kapaciteta nedovoljno razvijenih opština (obuke, treninzi i angažovanje stručnjaka za vođenje projekata) neophodno je na centralnom nivou obezbediti sredstva za kofinansiranje projektnih aktivnosti lokalnih samouprava. U suprotnom, razvijeniji će se još više i brže razvijati, a nerazvijeni još više zaostajati.

Ministarstvo ekonomije je u prethodnom sazivu dodelilo opštinama (prema stepenu razvijenosti) bespovratna sredstva na ime dela kofinansiranja projekata finansiranih donatorskim sredstvima. Ova mera se kao modalitet može primeniti i u ostalim ministarstvima i Vladinim institucijama.

Preuzimanje dela obaveznog kofinansiranja sa centralnog nivoa, odnosno iz resornih ministarstava, za

nerazvijene opštine predstavlja elementarni razvojni preduslov.

Prepoznavanje šanse: stvaranje nove vrednosti.

Loša saobraćajna i komunalna infrastruktura, slabo lokalno tržište i problemi s radnom snagom gotovo su garancija da u nerazvijena i rubna područja u dogledno vreme neće stići preduzeća i institucije koje bi mogle da zaposle veći broj radnika. Setom mera i programa moguće je relativno malim sredstvima (znatno manjim u poređenju sa sredstvima potrebnim za otvaranje novih radnih mesta) stvoriti uslove da lokalno stanovništvo prihoduje od proizvoda i usluga primarnih delatnosti. Primera radi, proizvodi naših primarnih poljoprivrednih proizvođača uglavnom nisu spremni za tržište pa sve teže nalaze put i do domaćih lanaca maloprodaje. Neophodno je oživeti zadruge, prvenstveno poljoprivredne, u cilju stvaranja uslova za proizvodnju i plasman široke palete proizvoda i usluga tipičnih za naša ruralna područja (voće i povrće, prehrambeni proizvodi, alkoholna pića, lekovito bilje, zdrava hrana, seoski turizam...).

Moderni koncepti ruralnog razvoja uvode centre za podršku poslovanju (*Business Support Centar*), koji u prvom redu treba da obezbede nadgradnju za proizvode iz primarne proizvodnje kao što su geografsko poreklo, kontrola kvaliteta, sortiranje, kalibriranje, skladištenje, pakovanje, brendiranje, promocija, plasman, naplata i sl. Nedostatak ove vrste podrške direktno utiče na urušavanje inače slabe ekonomije ruralnih područja. Na primer, pre dvadesetak godina Babušnica je bila gigant kada je reč o sakupljanju šumskog voća, snabdevala je velike proizvođače sokova iz regiona. Usled tržišnih poremećaja, nekoliko godina zaredom nije bilo moguće prodati sakupljeno šumsko voće na tržištu, što je potpuno demoralisalo lokalno stanovništvo, te je taj izvor zarade praktično ugašen. Na Pešteru je u nekoliko prethodnih godina propao rod pečuraka i lekovitog bilja iz sličnih razloga. Potpuno neuređeno tržište i nedostatak bilo kakvih garancija pogoduje nakupcima i prekupcima, a lokalno stanovništvo ostaje demoralisano i bez prihoda. Čuveni sjenički sir lokalno stanovništvo proizvodi u gotovo nemogućim uslovima, mnogi stočari preko zime uništavaju stočni fond zato što nemaju postrojenja za silažu, odnosno tokom dugih i hladnih zima ne mogu da prehrane stoku.

Ruralni razvoj i žensko preduzetništvo. Nepisano je pravilo da se seosko domaćinstvo gasi onog trenutka kada ga žena napusti, pa je od najvećeg državnog interesa stvaranje uslova da žena na selu može da prihoduje od svoga rada. Za podsticaj ženskom preduzetništvu opredeljena su i znatna donatorska sredstva. Ruralni razvoj koji sublimira razvojnu politiku sela je već devet godina u Ministarstvu poljoprivrede. U prethodnom sazivu egzistirao je kao sektor, ali ga trenutno nema na organogramu Ministarstva poljoprivrede, što ukazuje na to da u njihovoj organizaciji kao oblast gubi na značaju. Svakako da ruralni razvoj nosi najdelikatniji

ja pitanja i najteže zadatke upravo zato što je regionalni razvoj najugroženiji u ruralnim područjima.

Poslovna infrastruktura i braunfield kompleksi. Braunfield (*Brownfield*) označava ruinirane, napuštene, nepotrebne objekte/komplekse. Revitalizacija braunfilda podrazumeva jedan od tri moguća ishoda: vraćanje u prvobitnu namenu, promena namene ili uklanjanje postojećih objekata i čišćenje terena. Tipično za naš braunfield jesu problemi s vlasničkim odnosima i nedostatak sredstava u opštinskim kasama za vraćanje u namenu, odnosno uklanjanje/čišćenje lokaliteta.

U razvijenim državama, politika prevazilaženja problema braunfilda bazira se na dva osnova:

1. Država i/ili lokalna zajednica podstiču projektne aktivnosti/investicije ako u sebi sadrže i komponentu revitalizacije nekog braunfilda.

2. Fiskalnim merama demotivišu vlasnike braunfilda – lokalna zajednica putem visokih taksi za nekorišćenje ili nenamensko korišćenje objekata i lokaliteta obeshrabruje vlasnike braunfilda i praktično ih primorava da u kratkom roku nađu rešenje.

U našim uslovima legitimno je posedovati braunfield čak i kada se on nalazi na reprezentativnoj lokaciji. Kod nas vreme radi za vlasnike braunfilda i, sudeći po tome da se slabo šta obnavlja i transformiše, vlasnicima ovih lokacija/objekata isplati se da čekaju, bez obzira na to što urušavaju prostor i ambijent i usporavaju razvoj generalno.

Osim braunfilda koji je zaostavština iz perioda socijalističke ekonomije, u Srbiji je na raspolaganju i tzv. vojni braunfield. Najčešće su u pitanju reprezentativni objekti u užim gradskim zonama ili objekti idealni za transformaciju u poslovnu infrastrukturu kao što su karsarne, poligoni, aerodromi, magacini.

Po uredbi Vlade Srbije iz 2010, Ministarstvo odbrane ustupa opštinama svoju imovinu na kredit od četiri godine bez kamate i bankarskih garancija. Ovu pogodnost su za sada iskoristile samo razvijenije opštine (Subotica, Valjevo, Kragujevac, Zaječar). Indikativno je da male i nerazvijene opštine nisu mogle da preuzmu obavezu otplate ni ovako povoljnih kredita.

Pražnjenje teritorija. Pražnjenje teritorija predstavlja najveći bezbednosni rizik. Izvesno je da Srbija u budućnosti neće moći da zadrži teritorije na kojima ostaje bez stanovništva, posebno u graničnim područjima. Rezultati Popisa 2011. potvrđuju da su najviše stanovnika izgubila sela i varošice, pa, ako se uzme u obzir da se uzduž granica Srbije upravo nalaze seoska naselja, s velikom izvesnošću se može tvrditi da su preko praga bezbednosnih rizika ispražnjene upravo teritorije u pograničnim područjima.

Pražnjenje teritorija visoko korelira s povećanjem površina neobrađenog poljoprivrednog zemljišta, što je samo još jedna neslavna potvrda da je depopulacija uzročno-posledično povezana s ekonomskim propadanjem. Po podacima Ministarstva poljoprivrede, u opštini Crna Trava obrađuje se samo 59% poljoprivrednog

zemljišta, u Trgovištu 62%, Kuršumliji 64%, Bosilegradu 67%, Beloj Palanci 79%. U vojvođanskim opštinama taj procenat iznosi preko 95%. Uvidom u podatke iz katastra i poreske uprave, površine korišćenog poljoprivrednog zemljišta su još manje. Popis poljoprivrede, koji je u toku, obezbediće tačnije i preciznije podatke.

Osim neobrađenog poljoprivrednog zemljišta, na selima postoji i velika ponuda kuća i imanja koja se prodaju u bescenje. Pri tome je izvesno da ne postoji potražnja i da se sela i dalje ubrzano prazne. Mnoga sela koja ostaju bez stanovništva su urbanizovana, imaju put, vodovod, struju, vodu, ambulantu, školu, pijacu, prodavnicu i sl.

Preko je potrebna dobro promišljena državna politika koja može da uspori negativna demografska kretanja. (Dobar primer: Projekat EU PBILD je u koordinaciji s ministarstvima korisnicima sredstava, u okviru potkomponente – Rešavanje stambenog pitanja raseljenih sa Kosova, otkupio desetak seoskih domaćinstava, potpuno ih obnovio i predao ih u trajno vlasništvo krajnjim korisnicima).

U procesu konverzije vojne imovine, prioritet za Ministarstvo odbrane upravo je rešavanje stambenog pitanja aktivnih i penzionisanih vojnih lica. Procena je da u Srbiji ima preko 800.000 praznih stanova. Od toga

je 170.000 u Vojvodini, 150.000 u Beogradu i 480.000 u centralnoj Srbiji. U tom smislu bilo bi pogrešno i krajnje nedomaćinski graditi nove stanove / stambena naselja.

Tema za razmišljanje i šansa koja se ukazuje za minimalna ublažavanja pražnjenja teritorija kao terminalnog efekta katastrofalnih demografskih kretanja dolazi iz Sarajeva. Tamo je 24. aprila 2012. održana donatorska konferencija na kojoj je prikupljeno oko 60% (300.000.000 evra) sredstava potrebnih za stambeno zbrinjavanje najugroženijih izbeglica za vreme ratova 1991–1995. Evropska unija i SAD obavezale su se da će u narednih pet godina obezbediti i ostatak od 200.000.000 evra. Od ukupno 583.000.000 evra, Srbiji pripada 335.200.000 evra, uz kofinansiranje od 33.000.000 evra. Srbija bi na taj način u narednih pet godina trajno zbrinula 16.780 najugroženijih porodica, odnosno 45.000 osoba. Za predviđeni novac mogla bi da se otkupljuju i obnavljaju seoska domaćinstva sa baštom i okućnicom, gde bi krajnji korisnici dobili humanije uslove za život porodice, kao i mogućnost dodatne zarade i sopstvenih prihoda. Isti princip je primenljiv i primeren i u konverziji vojnog braunfilda. Benefit za društvo bi bio nemerljiv – vratio bi se život u selo. I ne manje značajno, iz pozicije gubitnika i nemog posmatrača negativnih ekonomskih i demografskih kretanja, pokrenuli bismo se kao društvo.